

Жүргізілген кеңестер туралы
Есеп

Тақырыбы «Суармалы жерлерде күріш дақылын егу және тыңайтқыш
колдану»

«Жер ресурстарын тиімді пайдалану, оның ішінде топырақ құнарлылығын
сақтау және арттыру тәсілдері, ауыспалы егістерді сақтау» бағыты бойынша

Өткізу күні:
«30» тамыз 2025 жыл

Кеңес беру өткізілген орны:
Қызылорда облысы, Шиелі ауданы,
Ы. Жахаев ауылы, Жахаев 54 «Сахы» ӨК

Эксперт: Дүйсеков С.Н.
(қолы)

«Ө.О. Оспанов атындағы Қазақ
Топырақтану және агрохимия
ғылыми-зерттеу институты» ЖШС
Басқарма Төрайымы

 Р.Х. Рамазанова

1) Кеңес беруді қажет ететін мәселе немесе мәселелер шеңбері;

Суармалы жерде күріш дақылын егу және тыңайтқыш қолдану

1. Суармалы жерлердегі топырақ құнарлылығы

2. Органикалық және минералдық тыңайтқыштарды үстеп қоректендіру

3, Егіс алқаптарына агрохимиялық түсірілім жасау және маңыздылығы

2) Қызметті жақсарту жөніндегі кеңейтілген дәлелдер мен ұсыныстарды қамтуы тиіс қойылған мәселені немесе мәселелер шеңберін шешу жөніндегі сарапшының ұсыныстары;

1 Суармалы күріш алқаптарындағы топырақ құнарлылығы – ауыл шаруашылығы өндірісінің тиімділігін айқындайтын басты факторлардың бірі. Күріш су астында өсетін дақыл болғандықтан, оның топырақ режимі басқа дақылдарға қарағанда өзгеше. Ұзақ мерзімді суару мен тұздану процестері нәтижесінде топырақтағы қоректік элементтердің шайылуы, құрылымының бұзылуы және биологиялық белсенділіктің төмендеуі жиі байқалады. Осы себептен, топырақ құнарлылығын сақтау мен қалпына келтіру мақсатында ғылыми негізделген агротехникалық шаралар жүйесін қолдану қажет.

Суармалы күріш алқаптарында топырақтың құнарлылығын сақтау үшін ең алдымен **ауыспалы егіс жүйесін** енгізу маңызды. Мысалы, күріш → жоңышқа → бидай айналымы топырақтың биологиялық белсенділігін арттырып, азот қорын табиғи жолмен толықтырады. Сонымен қатар, жер жырту мен тегістеу сапасына ерекше мән беру қажет. Топырақтың біркелкі тегістелуі судың дұрыс таралуына, аэрация мен микробиологиялық процестердің белсенді жүруіне ықпал етеді.

2 Органикалық және минералдық тыңайтқыштарды үстеп қоректендіру. Күріштің жоғары өнімін қамтамасыз ету үшін тыңайтқыштардың теңгерімді мөлшерін қолдану қажет. Қазіргі таңда көптеген шаруашылықтарда тыңайтқыш нормалары тәжірибе жүзінде емес, шамалап қолданылады. Бұл өнім сапасының төмендеуіне және шығынның өсуіне әкеледі. Сарапшылар ұсынғандай, күріш дақылына арналған орташа тыңайтқыш мөлшері топырақтың қоректік құрамына қарай төмендегідей болуы тиіс:

- Азот (N) – 90–120 кг/га;
- Фосфор (P₂O₅) – 60–80 кг/га;
- Калий (K₂O) – 40–60 кг/га.

Тыңайтқыш енгізу үш кезеңде жүргізіледі:

1. **Негізгі өңдеу кезінде** – минералдық тыңайтқыштардың 60–70%-ы енгізіледі;
2. **Тұқым себер алдында немесе себу кезінде** – 20–30%;
3. **Вегетация кезінде үстеп қоректендіру ретінде** – қалған бөлігі қолданылады.

Үстеп қоректендірудің маңызы зор, өйткені өсімдіктің өсу кезеңінде азот жетіспесе, масақтану мен дән толысу баяулайды. Аммоний сульфаты немесе мочевина ерітіндісімен үстеп қоректендіру өнімділікті 10–15%-ға арттыруы мүмкін.

Органикалық тыңайтқыштар (көң, компост, жасыл тыңайтқыштар) 2–3 жыл сайын 20–30 т/га мөлшерінде енгізілсе, топырақтағы гумус мөлшерін 0,5–1,0%-ға көбейтеді. Бұл өз кезегінде топырақ құрылымын жақсартып, минералдық тыңайтқыштардың сіңімділігін арттырады.

3 Егіс алқаптарына агрохимиялық түсірілім жасау және маңыздылығы. Агрохимиялық түсірілім – топырақ құрамындағы қоректік элементтердің нақты мөлшерін анықтау үшін жүргізілетін жүйелі зерттеу. Бұл тәсіл тыңайтқышты артық немесе кем қолданудан сақтап, ресурстарды үнемдеуге мүмкіндік береді.

Мысалы, азот жетіспеген жағдайда өнім 20–25%-ға төмендесе, оның артық мөлшері керісінше өсімдікке зиян келтіреді және топырақтағы тұз теңгерімін бұзады.

Агрохимиялық түсірілім нәтижесінде әрбір алқаптың қоректік жағдайына жеке тыңайтқыш картасы жасалып, тыңайтқыш енгізу жоспары нақты белгіленеді. Бұл тәсіл тыңайтқыш шығынын 15–20%-ға қысқартып, өнім сапасын арттыруға мүмкіндік береді.

Суармалы күріш алқаптарындағы топырақ құнарлылығын сақтау және арттыру – ауыл шаруашылығының тұрақты дамуының басты шарты. Органикалық және минералдық тыңайтқыштарды ғылыми негізде қолдану, үстеп қоректендіру жүйесін енгізу, агрохимиялық түсірілім нәтижелерін ескеру – күріш өндірісін тиімді басқарудың заманауи тәсілдері болып табылады.

Бұл шараларды іске асыру арқылы шаруашылықтар өнім көлемін 30–40%-ға арттырып, топырақтың табиғи тепе-теңдігін сақтай алады. Сонымен қатар, су мен тыңайтқыш ресурстарының үнемделуі өндірістің экономикалық тиімділігін арттырады және экологиялық тұрақтылықты қамтамасыз етеді.

Осылайша, ғылыми негізделген тыңайтқыш қолдану мен агрохимиялық бақылау жүйесі суармалы күріш егістіктерінде жоғары сапалы әрі мол өнім алуға, шығынды азайтуға және елдің азық-түлік қауіпсіздігін нығайтуға мүмкіндік береді.

4. Сарапшының қатысуымен консультациядан алынған фотосуреттер

